

Tidskrift för **KRIMINALVÅRD**

Nummer 3 • 2015 • Årgång 70

Tillfället gör brottslingen

Stockholmspriset i kriminologi 2015

Individanpassad säkerhet

Samtal pågår med Per Westberg

Efterlyses: sociologi i fängelset

Norman Bishop lyssnar på Nils Öberg

Ett brott mot anständigheten

Svante Thorsell om fallet Assange

Tidskrift för debatt om human kriminalvård

Grundad 1946 av Svenska Fångvårdssällskapet

Utkommer med fyra nummer per år.

Läs gärna Tfk här på nätet!

Redaktionen uppskattar om du prenumererar.

Hjälp oss trygga fortsatt utgivning!

www.tfkriminalvard.org/prenumeration/

- 3** Redaktören har ordet
- 4** Tillfället gör brottslingen
- 9** Samtal pågår med Per Westberg
- 14** Nils Öbergs - Longford Lecture
- 18** Fallet Assange
- 21** Tillsyn över polisen och kriminalvården
- 23** Clas Livijn - en vitter generaldirektör
- 28** I korthet

Tidskrift för **KRIMINALVÅRD**

NR 3 • 2015 • ÅRGÅNG 70

REDAKTIONENS ADRESS

Tidskrift för Kriminalvård
Box 2562 • 403 17 GÖTEBORG

REDAKTION

Birgitta Göransson, ansvarig utgivare
0708-261200 • redaktion@tfkriminalvard.org

Gunnar Engström • 0705-180546
redaktion2@tfkriminalvard.org

Thomas Ekbohm • 0708-180544
redaktion3@tfkriminalvard.org

HEMSIDA

www.tfkriminalvard.org

REDIGERING

Frans Schlyter
webbredaktion@tfkriminalvard.org

GRAFISK FORM

FormaViva • Linköping

Manusstopp: nr 4 • 2015 är 1 nov. 2015

Tidskriften utkommer med 4 nummer per år.

Prenumerationspris 200 kr per år.

Medlemskap privatpersoner

inkl. tidskrift 150 kr per år.

Prenumerationsärenden och register

Hans-Olof Larsson • register@tfkriminalvard.org

Postgiro: 298060-5

Tryckeri: www.myran.biz

ISSN 0040-6821

Tidskrift för Kriminalvård utges sedan 1946

med Svenska Fångvårdssällskapet som ägare.

Åsikter och idéer som framförs i signerade artiklar
eller i intervjuer står helt för artikelförfattarens eller
den intervjuades räkning.

Redaktören har ordet

Välkommen till ett nytt nummer av Tidskrift för Kriminalvård. Tfk har fått möjlighet att intervjua Kriminalvårdens nye säkerhetschef Per Westberg om hans syn på säkerhetsarbete. En bra säkerhet ska hänga ihop med andra insatser under verkställigheten. Vård, behandling, utbildning, sysselsättning är idag mer individuellt inriktade och det ska säkerheten också vara menar säkerhetschefen även om säkerheten är grundläggande för hela kriminalvårdens uppdrag. Om intagna rymmer kan generaldirektören få gå men inte om de intagna inte fått någon vård. Den dynamiska säkerheten behöver utvecklas. De mjuka delarna är ofta mer avgörande för säkerheten än om man har ett väl fungerande tekniskt system. Det bådär gott för Kriminalvården med den inställningen. Sveriges långa häktestider med stränga restriktioner har kritiserats under många år och från många instanser som FN, Europarådet, Barnombudsmannen etc. I olika artiklar berörs frågan i detta nummer med debattartikel av advokat Svante Thorsell och genom regeringens uppdrag till Brå om kartläggning av häktessituationen som beskrivs i nyheter i korthet.

Har Kriminalvården fokuserat för mycket på psykologiska faktorer som bearbetas i kognitiva program och tappat det sociala perspektivet och andra faktorer som påverkar risken för återfall? Norman Bishop tar upp frågan i en debattartikel utifrån generaldirektör Nils Öbergs föreläsning i London. Frågan berörs också i den föreläsning som pristagaren av Stockholms Kriminologipris höll sommaren 2015. Han pekar på att det är situationsfaktorer mer än individfaktorer som påverkar brottsutvecklingen. Personlighetsteorier förklarar bara en del av brottsligheten medan tillfällighetsstrukturer förklarar alla typer. Kriminologin skulle tjäna mycket på om fokus riktades mot brott i stället för kriminalitet. Nästan alla idag tror att det bästa sättet att förebygga brott är att hindra människor från att bli brottslingar eller att använda rättsväsendet för att avskräcka eller rehabilitera brottslingar. Detta har lett till att rättssystemet överutnyttjas till dyra kostnader. Samhället måste minska tillfällena till brott. Det är mycket mer effektivt som brottsförebyggande åtgärd menar professor Ronald V Clarke.

Birgitta Göransson

Birgitta Göransson
redaktion@tfkriminalvard.org

Tillfället gör brottslingen – teorin bakom effektiv brottsprevention belönas

Stockholmspriset i kriminologi 2015 tilldelades professor Ronald V Clarke, USA och den engelska regeringens kriminologiska rådgivare Pat Mayhew. De har forskat på situationernas betydelse för brott.

Thomas Ekbom bevistade prisföreläsningen.
Så här berättade Ronald V Clarke om sin forskning.

Jag och Pat Mayhew belönas i år för vår forskning som vi bedrev redan på 1970-talet vid Home Office Research Unit i London. Vi konstaterade att om du ska förklara förekomsten av brott så måste du ta hänsyn till vilka möjligheter till brott som finns i en viss situation. Vi drog snabbt slutsatsen att det gick att minska brottsligheten genom att ta reda på och minimera de situationer som är särskilt gynnsamma för brott.

Studie om rymningar

Jag började min karriär som psykolog i ett projekt där man undersökte problemet med att elever vid ungdomsvårdsskolor för pojkar rymde från skolorna. I allmänhet var eleverna endast inlåsta på natten. Så många som 40 procent av pojkarna rymde minst en gång under sin vistelse på skolan. Rymning-

arna skapade många problem eftersom rymmarna ofta begick inbrott och bilstölder i området nära skolorna. Min uppgift var att identifiera de pojkar som var särskilt benägna att rymma. De skulle erbjudas samtalsbehandling för att bli mindre rymningsbenägna. Jag började granska rymningarnas uppväxtförhållanden, misskötsamhet i skolan, brott, testresultat avseende personlighet och intelligens m.m. i syfte att se vad som kunde särskilja rymningarna från de som inte rymde. Jag undersökte detta under fyra år, men kunde inte hitta något som kunde förklara skillnaderna.

Resultaten var nedslående, men jag fann nu något som kunde förklara rymningarna. Det var de situationer som rymningarna skedde under. Pojkarna var mer benägna att rymma under mörka höstkvällar. De var också mer benägna att rymma om de inte

hade haft besökt av sina familjer eller om de hade kommit till skolan samtidigt som andra rymningsbenägna pojkar. Till sist fick jag också tillgång till opublicerade uppgifter om rymningar, vilka visade stora skillnader mellan skolorna vad gäller rymlingarna. Jag kunde jämföra uppgifterna från två skilda år, 1964 och 1966, och fann att mönstren var desamma. Siffrorna visade att skolornas miljö och förvaltning var avgörande för antalet rymningar och att dessa faktorer gällde över tiden.

Dessa upptäckter fick mig att påminna mig något jag hade lärt mig i skolan och som formulerats av forskaren Kurt Lewin: En människas beteende bestäms av både personlighet och situation. Jag kunde konstatera att min studie hade bekräftat detta och dessutom att situation betytt ännu mer än personligheten för beteendet i min studie.

Situations- och tillfällesfaktorer

Senare arbetade jag och Pat Mayhew tillsammans i Home office och publicerade en rapport 1976, *Crime as opportunity*. I den samlade vi bevis från ett stort antal källor, vilka visade att tillfälle till brott spelade en viktig roll för förekomsten av brott och att minska tillfällena till brott var en viktig faktor när det gällde att minska brottslighet.

Det avgörande beviset för vår uppfattning fick vi när vi började studera självmord. I England och Wales minskade antalet självmord med 30 procent under perioden 1958 till 1976. Samtidigt ökade självmorden i de flesta andra europeiska länderna. Så varför sjönk antalet självmord i England och Wales? Svaret är att under denna period så försvann självmordssättet ”att stoppa huvudet

i ugnen”. Detta hände på grund av att den giftiga delen av gasen till spisar ersattes av icke-giftig gas. De självmordsbenägna hade plötsligt förlorat ett enkelt sätt att ta livet av sig! Och de gick inte över till andra självmordsmetoder. Det visar, menar jag, att tillfälle till brott kan vara avgörande för att ett brott begås.

Efter denna studie har över 200 andra studier visat att ”situational crime prevention”, som det har kommit att kallas på engelska, har medverkat till en anmärkningsvärd minskning av olika typer av brott. Och det har skett utan att dessa brott har ersatts av andra brott. En färsk studie visar att i 2/3 av studierna om situationsrelaterade brott så fanns inga fall där brotten ersattes av andra brott. I en annan studie, av parkeringsplatser vid Surrey universitetet i England, visade det sig att antalet bilstölder minskade när övervakningskameror installerades, även om inte alla parkeringsplatser var övervakade.

Jag hävdar att det idag finns en obalans när det gäller att se på brott. De flesta teorier förklarar inte varför brott uppstår, utan bara varför vissa människor är mer benägna att begå brott än andra på grund av t.ex. olyckliga uppväxtförhållanden eller störningar i personligheten. Dessa teorier förbiser de viktiga situations- och tillfällesfaktorerna vilka bestämmer om brott ska begås. Sarbin och Miller framförde 1970 samma kritik och de följdes av Hirschi och Gottfredson när de 1986 gjorde skillnad mellan kriminalitetsteorier och brottsteorier. De förra utgör den största gruppen på detta teoriområde. Obalansen mellan teorierna kan också spåras till sociologen Edwin Sutherland, som i en känd bok, *Principles of Criminology*,

rådde forskarna att förklara varför vissa personer var kriminella och som hävdade att förklaringar som byggde på situationer och tillfällen var triviala. De flesta kriminologer följde Sutherlands råd.

Vad kan kriminologer tjäna på att ägna mer energi åt att förklara brott hellre än kriminalitet?

För det första så skulle ämnet bli mindre abstrakt och mer teoretiskt framgångsrikt. Det är så eftersom beroendevariabeln, dvs. det som ska förklaras, skulle vara ett konkret beteende, en form av brott, inte en abstrakt benägenhet att begå brott. Den oberoende variabeln, dvs. de förklarande variabelerna, skulle vara mätbara aspekter av fysiska och sociala situationer i vilka den typen av brott uppträder regelbundet. De skulle inte vara mått på sådant som gjort personen motiverade att begå brott, t.ex. brister hos familjen eller att tillhöra en socialt svag grupp i samhället.

För det andra skulle detta synsätt kunna förklara många fler kriminologiska fenomen. Att förklara brott snarare än kriminalitet tvingar forskarna till att specificera vilken särskild form av brott som de studerar. Det är viktigt eftersom varje specifik form av brott har sin egen tillfällighetsstruktur, dvs. sin unika sammansättning av sociala och fysiska villkor som skiljer sig från andra former av brott. Så är stöld av navkapslar en typ av stöld, medan att stjäla en bil, ge den en ny identitet och sälja den utomlands också är en typ av stöld. Men tillfällighetsstrukturerna för dessa två typer av stölder är helt olika. Personlighetsteorier kan hjälpa till att förklara den första typen av stöld, men inte den andra.

Noggranna studier av olika former av brott som t.ex. insiderbrott, människosmuggling, våldtäkt av någon i nära relation skulle kunna utgöra en fruktbar grund för många unga kriminologer. Det skulle kunna uppstå nya och utmanande teoretiska frågor att ta tag i, bl.a. detaljerade beräkningar av hur brottslingar uppträder som beslutsfattare i olika situationer:

- Hur uppfattar, definierar och bedömer de olika tillfällena till brott?
- Hur beslutar de att dra eller inte dra fördel av tillfällena?
- Hur kan de skapa de lämpliga tillfällena?
- Vad får dem att avstå från brott?

Dessa nya forskningsområden som förklarar brott istället för kriminalitet är spännande och kan leda hur långt som helst. Specialistgrupper kommer att bildas för att hantera grupper av brott.

Även om kriminologin skulle tjäna mycket på om fokus riktades mot brott i stället för kriminalitet så skulle kriminalpolitiken bli den verkliga vinnaren. Nästan alla idag tror att det bästa sättet att förebygga brott är att hindra människor från att bli brottslingar eller att använda rättsväsendet för att avskräcka eller rehabilitera brottslingar. Detta har lett till att rättssystemet överutnyttjas till dyra kostnader. Nästan ingen förstår att om man fokuserar på brottslingen så hanteras endast en del av problemet. Vi måste också hantera de olika sätt där samhället skapar möjligheter till att begå brott, möjligheter som sedan motiverade brottslingar utnyttjar.

Samhället skapar brottstillfällena genom att:

- producera varor som är särskilt brottsintressanta
- hantera ägodelar slarvigt i vardagen
- tillåta att lokaler ges en olämplig utformning
- slarva med de olika elektroniska system som vi hanterar i vardagen
- lagstifta på ett sätt som ibland skapar brottstillfällena

Idag genomförs brottsförebyggande åtgärder, som är kopplade till att minimera olika situationer som lätt leder till brott. Det är privata och offentliga organisationer, inte regeringar eller akademiker, vilka under de senaste 20 eller 30 åren har initierat dessa åtgärder för att skydda sig mot brott. Varje område i det moderna samhället har påverkats – kontor, banker, skolor, sjukhus, företag, transportsystem, flygindustrin, snabbmatsrestauranger, kreditkortsbolag, motell och andra affärsföretag och organisationer, i princip alla områden. Detta fenomen har i stort undgått regeringar och de flesta akademiker, även om alla klagar på att livet blivit mer komplicerat, t.ex. när man ska passera säkerhetskontrollen på flygplatser.

Effekten av säkerhetsåtgärder

Så hur ska man nu förklara denna störtflod av säkerhetsåtgärder? Det är inte konstigt.

Det beror inte på att affärsföretag och organisationer försöker hindra ungdomar från att bli kriminella. Det är inte för att de vill göra samhället säkrare. Snarare är det så att de vet av erfarenhet att de får begränsad hjälp av myndigheterna när de blir brottsoffer. Om de vill minska de kostnader de får när de utsätts för brott så måste de göra sig

själva mindre sårbara. Därför måste de se till att brott blir svårare och riskfyllda att begå och mindre frestande och lönande.

De har således kommit fram till samma sak som de som förordat situational crime prevention. Men genom att genomföra sådana åtgärder har de inte behövt bevisa att de fungerar. De kan avstå från sina åtgärder om de inte fungerar. De behöver inte bry sig om brottslingarna utför brott inom andra områden. De behöver inte försvara sina åtgärder mot kritik från olika tänkare inom den sociala disciplinen. De är endast intresserade av att skydda sina vinster. Flera kriminologer, speciellt Jan van Dijk, Nick Tilley och Graham Farrell, har hävdat att detta nya säkerhetstänkande kan förklara den stora nedgången i brottslighet som de flesta länder har upplevt under de senaste decennierna. Jag delar deras åsikt.

Jag hoppas att denna mängd av nya säkerhetsåtgärder ska ändra den pågående dialogen om vad som förhindrar brott. Vi kan förebygga brott genom att strukturera om de situationer som skapar brottstillfällena och det utan att vi tar hjälp av rättsväsendet. Många av samhällets ledare har förstått att de har förmågan att skydda sig från brott genom att minska möjligheterna till brott.

Det är inte bara den privata sektorn som gynnas av den nämnda utvecklingen. Detta är även goda nyheter för regeringarna eftersom det blir mindre brott för polis och domstolar att hantera. Det borde också leda till att regeringarna hjälper den privata sektorn att använda sina brottsförebyggande åtgärder bäst. Det kan de göra genom att bl.a. bidra med resurser till forskning.

Jag anser också, tillsammans med Graeme Newman, att regeringarna ska försöka övertyga den privata sektorn att inte bara skydda sig själv utan också allmänheten från brott som de har orsakat genom att tillhandahålla olämpliga produkter eller medverka till olämpliga beteenden. Tänk bara hur bilindustrin tidigare försedde bilarna med otillräckliga dörr- och rattlås.

Den privata sektorn har visat hur den kan bidra till lägre brottslighet, inte genom att påverka brottslingar, men genom att minska möjligheterna att begå brott. Detta kan hjälpa oss att skapa effektivare brottsförebyggande strategier. Det kan också innebära att vi tidigare upptäcker nya typer av brott.

Sammanfattningsvis kan vi på detta sätt bli bättre på att minska de skador som brottsligheten medför. ■

I tjänst för säkerheten

Samtal pågår med Kriminalvårdens säkerhetschef Per Westberg

Av Thomas Ekbom

När började du i Kriminalvården?

Jag började 1 oktober 2013. Det var väldigt pirrigt. Två orsaker: Jag hade jobbat väldigt länge i Tullverket innan, i tjugofem år. Att då ta klivet in i en för mig okänd värld var ett ganska stort steg. Men när jag väl hade bestämt mig så kändes det helt naturligt. När jag sedan började jobba var det en utmaning att ta över i den nya organisationen. Verksamheten var högt värderad utanför Kriminalvården. Dessutom var det en utmaning att ta hand om arvet. Min företrädare hade suttit på tjänsten i sju ton år.

Vilken uppgift hade du på Tullverket?

Jag var chef för Tullkriminalen. Det är jämförbart med polisens kriminalverksamhet. Det handlar mycket om säkerhetsfrågor.

Vad innebär det att vara säkerhetschef inom Kriminalvården?

Arbetsmässigt handlar det mycket om att arbeta med verksamhetsplanering, att sätta mål, som går att följa upp, t.ex. när det gäller incidenter. Vi pratar om att skapa en narko-

tikafri kriminalvård, att förebygga rymningar, följa upp budget. Det är ganska mycket en administrativ chefstjänst. När jag kom in i Kriminalvården var det mycket en operativ tjänst. Klientbeslut låg på den tjänsten. Många frågor kom direkt utifrån verksamheten. Dessa frågor som handlade om enskilda klienter ligger numera hos avdelningen för anstalt och häkte. Andra beslut, t.ex. omprövning av placering på anstalternas säkerhetsenheter, ligger hos Kriminalvårdens chefsjurist.

Dina drömmar eller visioner om ett bra säkerhetsarbete i Kriminalvården, hur ser de ut?

För det första vill jag värna om kulturen, inte bara vad gäller vårdare på golvet utan t.ex. IT-tekniker och ekonomer. Vi måste få en högre nivå på kulturen i grunden, att man har en gemensam uppfattning om den. Så måste vi fortsätta ha ett adelsmärke vad gäller personalens och klienternas säkerhet. Vi måste anpassa säkerheten så mycket som möjligt individuellt efter klienternas behov, för de har olika behov. Det finns t.ex. olika orsaker till att man döms till ett straff.

Du menar alltså att i en organisation med bra säkerhetskultur så har alla anställda ett slags säkerhetstänk och när det gäller intagna så har man nått dit att man kan individualisera.

Säkerheten ska hänga ihop med andra insatser under verkställigheten. Vård, behandling, utbildning, sysselsättning är idag mer individuellt inriktad och det ska säkerheten också vara. Vi har inte nått ända fram idag. Vi har ett ganska stort utvecklingsarbete kvar.

Om du ser på Kriminalvårdens förutsättningar att göra ett bra jobb – hur ser framtiden ut? – jag tänker på resurser i allmänhet.

Just nu har vi goda förutsättningar. Vi har luft i systemet när det gäller anstaltsplatser, vilket gör att vi kan ha ganska små klientgrupper med hög personaltäthet vilket innebär att vi kan jobba klientnära. Vi kan inte förlita oss på att vi har perimeterskydd. Vi måste ha en personal som fungerar bra.

Hur ser du på möjligheterna för personalen i frivård, anstalt och häkte att utföra ett bra säkerhetsarbete? Har du några särskilda förväntningar på dem?

På anstalt och häkte har man goda möjligheter för där har vi styrt upp väldigt mycket kring säkerheten, t.ex. genom inslag i grundutbildningen och specialkurser, utrustning, rutiner och säkerhetshandbok. Nu försöker vi hitta liknande former som är anpassade till frivården. Vi ska absolut inte ha en anstalts säkerhet där. Däremot ska frivårdarna känna sig trygga i sin roll, oavsett om de är inne på kontoret eller utanför. Detta är ett stort arbete som vi rullar på un-

der det här året. Vi samarbetar förstås med Avdelningen för frivården på huvudkontoret.

Vi har också en stor utmaning i vår transportverksamhet. GD har beslutat att vi ska ta ett större ansvar för den nationella transportverksamheten. Det rör en komplicerad verksamhet med bl.a. personer som står under Migrationsverkets ansvar.

Fångar som vill rymma från en anstalt inser att det är svårt att göra det med nuvarande skalskydd. Då blir transporterna intressanta. Stämmer det?

Vi har inte haft någon direktrymning från en sluten anstalt sedan augusti 2014. Den sortens rymning som förekommer är rymningar under sjukhusbesök och liknande.

Händelserna 2004 ledde till generella åtstramningar av säkerheten. Kan Kriminalvården börja individualisera mera nu?

Det är ett samspel mellan de som jobbar med säkerhet och Kriminalvårdens placeringsenhet och de som arbetar med de s.k. särskilda villkoren. Jag tror att vi från säkerhetsavdelningen kan spela en större roll i detta samspel.

Det är nog en framtidsvision att man kan ha olika säkerhetsnivåer inom samma anstalt. Då skulle man kunna ställa om med ganska kort varsel. Jag tror att det går att göra mer när det gäller att individualisera placeringarna. I vår underrättelseenhet som ligger i säkerhetsavdelningen har vi god koll så vi kan individanpassa. Sedan gäller det att anstalterna kan klara av omställningar genom att ändra personaltäthet m.m.

I klass 2-segmentet har vi flera anstalter med olika säkerhetsgrader som har tryckts ihop i en. Man skulle kunna se mer på den indelningen och använda ett mer flexibelt tänkande. Avdelningen för anstalt och häkte har ett uppdrag att se över infrastrukturen för anstalter och häkten och där tittar man på de här frågorna.

Hur ser du på balansen säkerhet – vård, en klassisk fråga inom Kriminalvården? Skulle ett mycket högt säkerhetstänkande kunna leda till att arbetet med frigivningsförberedelser försvåras?

I grunden har Kriminalvården ett ansvar för att klienterna finns på plats. Är de inte där kan vi inte vårda eller behandla dem heller. De intagna får inte rymma eller komma till skada. Generaldirektörer får gå om de rymmer, inte om de intagna inte fått någon vård. Säkerheten är grundläggande för hela vårt uppdrag. Sedan kan man inte ha alltför mycket säkerhet. Man måste titta på klienten. Är han mottaglig för våra insatser? Det finns intagna som inte är intresserade av att få någonting. De som det är en stor risk för att de rymmer, de måste sitta säkert. Sedan måste man kunna trappa ned säkerhet. Utsluss från en klass 1-anstalt är inte bra. Ju längre den intagne sitter i anstalt desto viktigare blir vården.

Det är väl viktigt att säkerhetssignaler från huvudkontoret hanteras rätt av anstaltscheferna, inte för hög säkerhet, inte för låg. Eller hur?

Det är viktigt. Om jag sätter på mig säkerhetsglasögonen så kan jag se chefer som inte prioriterar säkerheten. Han eller hon kanske har delegerat säkerhetsfrågorna till en kriminalvårdsinspektör, men ger inte denne stöd.

Då blir det inte bra. Det handlar även om att jag och andra ansvariga chefer vid huvudkontoret ska arbeta för att ge kriminalvårdschefer och kriminalvårdsinspektörer bästa möjliga förutsättningar i deras uppdrag.

Det finns begränsade möjligheter för de klienter som sitter på säkerhetsenheter på Hall, Kumla och Saltvik att återanpassa sig. Då bör man vara flexibel och våga pröva olika möjligheter.

Hur görs riskanalysen innan frihetsbegränsande insatser bestäms? Hur sker revidering av säkerhetsbedömningar? Hur brukar nedtrappningen av säkerhet gå till?

Det beror på brottet, om klienten har återfallit i brott och om han har en ambition att bryta med det här livet. Men det gäller också att se på hur han sköter sig under verkstäligheten. Vad har han för kontakter med andra klienter? Det påverkar säkerhetsbedömningen.

Men det är också så att de intagna ska ha en bra utsluss. Men om det kommer ny information om t.ex. önskade kontakter med andra medintagna, eller via besök och brev kan det vara försvårande eller om vi t.ex. får in information från andra myndigheter.

En annan fråga: Avskildhet. Jag anser förstås att man måste kunna avskilja intagna. Men jag ser en risk idag att man löser problem på anstalterna mer genom fysisk kraft än genom samtal. Antalet avskildheter ökar. Vad är din uppfattning?

Jag har inte någon bestämd uppfattning om varför avskiljandena ökar. En förklaring skulle kunna vara att vi har fått in svårare

klienter. Det kan också vara så att det är enklare att lösa problem på det sättet genom att man snabbare kan bli av med problemet. Men det är inte så vi ska arbeta. Vårt adelsmärke ska vara klientnära arbete och att föra dialog och samtal. Det är den vägen man ska gå i första hand.

Jag var på Saltviksanstalten igår och besökte deras nya ungdomsavdelning på sex platser. Där sitter klienter som är under tjugofyra år och som har varit stökiga och gjort bort sig på andra anstalter. Man har rekryterat personal till den här avdelningen som är väl motiverade och som brinner för uppdraget. Personalen ska hela tiden vara inne på avdelningen. Personalutrymmet är inne på avdelningen. Det är en cell.

Det är viktigt hur du är som person i kontakten med de intagna. Jag talade med en vårdare som varit med i trettio år och han hade bara varit med om en incident och det var när en intagen skulle ge en annan vårdare en rallarsving. Då måste han ingripa fysiskt. Han brukade prata med de intagna och det fungerade bra.

Ett annat ämne: Frivård. Hur ska man se på säkerhet i frivård? Hur ser utvecklingsarbetet med säkerhet ut i frivården? Hur kommer säkerheten att påverka lekmannaövervakarnas arbete?

Vi hade ett uppdrag från regeringen att redovisa hur läget såg ut i frivården. Det avrapporterades sommaren 2013. Därefter fortsatte man med ett internt projekt i Kriminalvården för att ta fram ett antal förslag till åtgärder. Detta projekt lades på is i avvaktnen på att den nya organisationen ska sätta sig. I rapporten till regeringen föreslogs att frivården skulle ha en egen enhet på huvudkontoret. Idén är sedan att det ska finnas en lokal säkerhetsorganisation på varje fri-

vårdsdistrikt. Där ska man veta vad man ska göra om det inträffar en incident. Det blir förstås en säkerhet på en annan nivå än på anstalt och häkte.

Det finns mycket att göra när det gäller den fysiska säkerheten. Det finns fortfarande frivårdskontor där man inte har avskilt mellan personalutrymmen och där man tar emot klienter. Egentligen är det en svårare säkerhetssituation i frivården eftersom klienterna är ute i samhället. Man har inte den kontroll som finns på en anstalt. Här kan de komma påtända. De kan vara påverkade och bära vapen.

Lekmannaövervakarna. Vad kan man säga om dem?

Man har sett över vilken information som ges till lekmannaövervakarna och vilken utbildning de får. Det ser väldigt olika ut över landet. Man ska ta fram ett enhetligt material för hela landet. Och där ska det ingå väldigt grundläggande information om säkerhet. Vi har också sagt att lekmannaövervakarnas roll är mer stödjande, inte övervakande. Man ska ett hum om säkerhet, men inte ha ett säkerhetsuppdrag i sig.

Hur man ska hantera gängen på anstalt. I Danmark sätter man intagna från samma gäng på en anstalt. Hur ser du på det?

Ja, vi gör inte som i Danmark. Ett problem är att det finns så många grupper att de är svåra att hålla isär. Det är ett problem som vår underrättelsetjänst får jobba mycket med.

Om man tittar på det här med Bättre ut så har jag svårt att förstå hur man kan få en medlem i ett gäng att hoppa av när man hela tiden sitter tillsammans. Vi har lite bättre förutsättningar i Sverige att få en klient att lämna gänget. Men för att vi ska lyckas hantera gängen hänger det på om det finns plats

i systemet att differentiera, att det finns tomma platser så man kan lägga pussel. Av säkerhetsskäl kan vi därför inte ha fullbeläggning (100 procent).

Dynamisk säkerhet pratar man om ibland. Är det något som Kriminalvården använder?

Jag försöker damma av begreppet, för delvis har man börjat glömma bort det. Det som man talar om är kameror, perimeter, larm osv, men dynamisk säkerhet innehåller ju också ett antal mjuka delar. De mjuka delarna är ofta mer avgörande för säkerheten än om man har ett väl fungerande tekniskt system. Om man inte gör sitt uppdrag och inte har kännedom om rutiner och om man inte har chefer som leder och styr på ett bra sätt så kan en klient rymma i alla fall och det blir oroligt och stökigt.

Dynamisk säkerhet handlar om fyra kommunicerande kärn. De är jätteviktiga men det är viktigt att det inte blir övervikt för någon av dem. Sedan kommer placeringarna till. De är mycket viktiga ur säkerhetshänseende. Vi måste från början se till att klienten är på rätt plats. Vi har en väletablerad dialog med placeringsenheten om de klienter som ligger högst i säkerhetsnivå och som ska slusas ut på ett bra sätt.

Du har inte jobbat länge, men har du ändå fått ett intryck av att Kriminalvården jobbar med ett tyngre klientel än tidigare?

Ja. Vi är en spegling av samhället utanför. Man har problem i storstäderna och de har spritt sig till mindre städer. Många har inte den avhållsamheten för att bruka dödligt

våld som man hade tidigare. Man skjuter vilt. Det här kommer att återspeglas hos oss också. Yngre generationer har ett annat synsätt och det kommer att synas hos oss.

Många av våra klienter är socialt marginaliserade. De kommer från områden med hög brottslighet. De har inga jobb. Många har inte studerat. Den enda chansen att komma ur den situationen är att skaffa sig status genom att begå brott. Och det här håller man fast vid. Statusen följer med in på anstalten.

Och då kan det vara svårt för kriminalvårdspersonalen att bryta sådana mönster?

Ja. Väldigt svårt. Kanske det blir enklare när klienterna blir äldre, 30 – 40 år. Men det är svårt oaktat ålder.

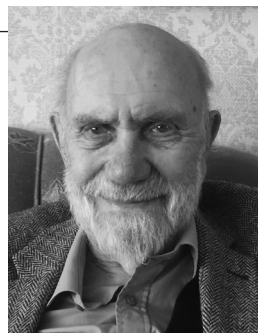
Till sist: Hur ser du på säkerhet när det gäller kvinnliga fångar?

Jag har en känsla av att man har en mildare syn i Kriminalvården på kvinnor som dömts. Men det är en känsla som jag har mer än en uppfattning byggd på fakta. Om en kvinna rymmer så tycker man inte att det är så farligt. Men det finns också knepiga kvinnliga klienter. Sakta men säkert kommer vi att kanske vakna upp och inse att det inte är någon större skillnad på kvinnliga och manliga klienter.

Jag vill tacka dig för intervjun och önska dig all framgång i din uppgift ■

Nils Öbergs Longford Lecture

Av Norman Bishop

Den 27 november 2014 presenterade generaldirektör Nils Öberg i London en rapport om den svenska kriminalvården för ett stort antal engelska åhörare. Han hade blivit inbjuden av Longford Trust som ordnar en årlig föreläsning till minnet av Lord Longford, en viktig engelsk reformator. I denna artikel vill jag granska Öbergs föreläsning och lägga fram både mina uppskattande kommentarer om mycket i föreläsningens innehåll samt några kritiska kommentarer. Dessa kritiska kommentarer gäller mest det som Öberg *inte* sagt.

Nils Öberg började sin föreläsning genom att påpeka att den svenska grundlagen förbjuder ministerstyre. Riksdagen ansvarar för de lagar som ger den allmänna ramen för Kriminalvårdens arbete. Regeringen, inte en minister, ansvarar för den allmänna policyn. Generaldirektören är ansvarig för den dagliga verksamheten beträffande fängelserna, frivården och transportfrågor. Dessa förhållanden står i stark kontrast till dem som gäller i England och Wales. Det är inte länge sedan det engelska ministeriet plöts-

ligt bestämde att förbjuda anhöriga och andra personer att skicka böcker till fångar. Detta beslut gav upphov till mycket kritik och så småningom tog ministeriet tillbaka ett oklokt beslut. Som Öberg påpekade skulle detta vara omöjligt i Sverige. Att ha en klar uppdelning mellan det som lämpar sig för politiska beslut och det som är en fråga om myndighetens ansvar möjliggör konsistenta strategier för Kriminalvården över tid. Svensk kriminalvårds oberoende är på detta sätt ovanlig internationellt.

Sedan påpekade Öberg att bland de brottslingar som blir dömda till en kriminalvårdspåföljd finns ofta en potential för förbättring av livsstil. Men för att utveckla denna potential är det nödvändigt att skapa en kriminalvård baserad på humanistiska och professionella värderingar. De många sociologiska studier som har gjorts på ”the prison society” påvisar klart att tid i fängelserna ofta leder till en försämring av individens möjligheter att leva lagligt. Av det skälet är det viktigt att minska användningen av fängelsestraff så mycket som möjligt och i stället använda så mycket som möjligt de

olika påföljder som verkställs i samhället. Detta betyder att kriminalvårdare ofta måste utmana och informera allmänna attityder och opinioner.

Även om Sverige har utvecklat kriminalvård i enlighet med de principer som beskrivs ovan erkänner Öberg att statistiken om återfall i brott har varit mera eller mindre densamma under många år. Detta faktum betyder att svensk kriminalvård inte har utvecklat behandlingsmetoder som är optimala trots en ökad användning av kognitiva behandlingsmetoder och noggranna utvärderingar. Jag ska återkomma till detta problem senare.

Till slut i min uppskattning av Nils Öbergs föreläsning nämner jag Öbergs betoning av vikten av goda och konstruktiva relationer mellan klienterna och personalen. Detta är lätt att säga men svårare att åstadkomma i praktiken. Personalen – särskilt i fängelserna – måste utöva en kontrollfunktion. Att kombinera denna funktion med att utveckla positiva relationer till de intagna kräver mycket av personalen och deras utbildning. Mer forskning behövs för att belysa i vilken utsträckning personalen, särskilt vårdare, får vägledning och support i denna nyckelfråga.

Sammanfattningsvis kan man säga att Nils Öberg presenterade en svensk kriminalvård baserad på en respekt för brottslingars mänskliga rättigheter, humanistiska värderingar, en tro på individens förmåga att ändra sin livsstil och en omsorgsfull balans mellan hjälp och kontroll. Men samtidigt som Öberg betonade att dessa grundläggande värderingar är väsentliga för en sund kriminalvård erkände han att de inte har resulterat i en allmän minskning av återfallsfrekvensen. Kognitiva behandlingsmetoder

har endast åstadkommit blygsamma förbättringar i återfallsfrekvensen bland små grupper av klienter.

Och nu kommer vi in på de saker som inte nämnts i Nils Öbergs presentation.

Låt mig börja med ett personligt minne. Året var 1950 och jag, Assistant Governor Grad V i den engelska Prison Service sedan tre år tillbaka, deltog i den årliga konferens som ordnades för fängsvårdspersonal. Vi som var bara Assistant Governors deltog för att lyssna och lära oss av de riktiga Governors erfarenheter - ("att se elefanterna dansa"). Och plötsligt sa en av dessa mäktiga Governors, Hugh Kenyon, "Vi gör allt för våra intagna bortsett från att ge dem ett visst ansvar för fängselivet". Och Kenyon utvecklade därefter sitt sätt att åstadkomma ett fängelseklimat i vilket fångarna måste ta ansvar för delar av fängselivet. Hugh Kenyon delade sin åsikt med den grekiska filosofen Aristoteles som lärde ut att "människor lär sig dygden genom att delta i den sammanfogade praktiska verksamheten av det dagliga livet". För det mesta utgör det starkt reglerade fängselivet motsatsen till denna syn.

Under flera år samarbetade jag med Hugh Kenyon och försökte att skapa organisatoriska former för de intagna att ta ansvar för vissa aspekter av det dagliga livet. Detta gjordes genom att inrätta små kommittéer av fångar och personal som skulle ansvara för, till exempel, mat menyer, fritidsaktiviteter och utbildningsmöjligheter. Dessa små kommittéer var ett komplement till ett intensivt program av gruppdiskussioner som fokuserade på möjligheterna att förändra en kriminell livsstil till en icke-kriminell livsstil. År 2006 var det glädjande att Europarådets ministerkommitté antog en ny Regel

50 i den uppdaterade versionen av de Europeiska Fångelsereglerna som stöder denna ansats. "Utan att åsidosätta behovet av ordning och säkerhet, ska fångarna tillåtas att diskutera frågor som gäller de allmänna villkoren beträffande fångselivet och ska uppmuntras att kommunicera med fängelseledningar om dessa frågor" (Regel 50, EFR)

Samma år presenterade jag en översyn av Regel 50:s tillämpning i Europa ("Prisoner Participation in Prison Management", International Penitentiary Congress, Catalan Ministry of Justice, Barcelona, 30th March-1st April 2006).

Svensk lagstiftning ger fullt stöd för tillämpning av Regel 50. Men det finns så vitt jag vet ingen fullständig beskrivning av i vilken utsträckning och i vilket syfte Regel 50 aktiviteter används. Det är synd.

I en rapport till Europarådets konferens för kriminalvårdsdirektörer skrev jag:

"Recent years have seen an impressive growth in the use of evidence-based treatment programmes... These programmes, based on cognitive psychology, seek to help prisoners deal with such behavioural problems as uncontrolled aggression, domestic violence, drug and alcohol misuse and other forms of personal criminogenic problems. However, prisoners are more likely to enter these programmes when the general prison climate is supportive and encouraging of entry. And personal changes in behaviour learned in the course of treatment are reinforced by the exercise of collective responsibility within the prison community" (A new tool of prison management", Strasbourg, 2012).

Senaste tiden har framförallt Professor Fergus McNeill, Glasgows Universitet, uppmärksammat fenomen "desistance" (= desistans på svenska). Termen hänvisar till att ett stort antal brottslingar "lägger av" så småningom från kriminalitet, McxNeills forskning går ut på att undersöka vilka faktorer som har ett starkt samband med detta fenomen. Knappast förvånande är det att denna forskning påvisar att många brottslingar har hittat ett mera tillfredställande sätt att leva än deras kriminella livsstil. Med ökande ålder har sådana saker som en bra partnerrelation, ett tillfredställande jobb, ett fritidsintresse blivit alltmer viktigt för dem. Den ändrade sociala situationen har lett dem att upptäcka fördelarna med en icke-kriminell livsstil. (McNeill beskriver utförligt sin distansforskning och dess relevans för kriminalvården på Internet). Knappast kan vi förvänta oss att frivården ska hitta den perfekta partnern eller det mest tillfredställande jobbet åt sina klienter. Men den kan försöka att öka deras möjligheter att göra det.

Och detta är kärnan av min kritik av Nils Öbergs föreläsning. Som jag ser det är svensk kriminalvård för ensidigt baserad på dessa kognitiva behandlingsprogram. De möjligheter som lagen ger för att utveckla praktiska former av delat ansvar i våra fångelser tas inte till vara.

De två viktigaste disciplinerna för att lära oss om det mänskliga beteendet är psykologi och sociologi. Genom psykologi får vi information om hur vårt interna mentala liv påverkar våra interaktioner med den externa världen. Genom sociologi får vi information om hur den externa världen påverkar

våra interna mentala liv och beteende. För att se och agera bra i världen behöver vi båda sätten att uppfatta världen. Därmed öppnas möjligheterna till kontinuerlig inläring.

Hittills har bara ett försök gjorts att medvetet skapa ett modifierat terapeutiskt samhälle vid ett fängelse. Försöket avbröts brutalt och har aldrig återupptagits. (Se ”*Om förändring i fängelse*”, Ann-Charlotte Landerholm-Ek, Utvecklingsenhets rapport nr 16, Kriminalvårdsstyrelsen 1976).

Trots de många bra inslag i svensk kriminalvård som Nils Öberg berättade om går den rådande ideologin ut på att psykologiskt förbättra våra metoder för vad vi kan göra för våra klienter.

Idén att detta måste kompletteras genom att involvera dem i ”den sammanfogade praktiska verksamheten av det dagliga livet” saknades såväl i Öbergs föreläsning som i den praktiska verksamheten.

Norman Bishop är 94 år och var 1971-86 chef för utvecklings- och forskningsenheten vid Kriminalvårdsstyrelsen. Han har varit fängelsechef i England och chef för Europarådets Division of Crime Problems. Efter sin pensionering har han fortsatt att arbeta för Europarådets expertkommittéer.

Fallet Assange

Ett brott mot anständigheten

Varför har Julian Assange de facto varit frihetsberövad i snart fem år? Varför avslutas inte förundersökningen? Sverige har ingen maxtid för häktning. Så här får det inte gå till!

Av Svante Thorsell

Dawit Isaac har suttit frihetsberövad i fjorton år utan att få sin sak prövad i domstol. Fångarna på Guantanamo basen på Kuba har hållits kvar där av USA sedan 2002 utan rätt att få sin sak prövad av en allmän och offentlig domstol. Allvarliga brott mot rättssäkerheten, hävdas det. Sverige har här sin egen bakgård, dåligt belyst av jurister och glömd av makt-havare.

Julian Assange har de facto varit frihetsberövad av Sverige i snart fem år. Först i husarest och sedan som inlåst asylflykting på Ecuadors ambassad i London. Assange lämnade vårt land hastigt 2010 i tron att Sverige inte var rättssäkert och är alltjämt misstänkt för egenartade sexbrott. Om han infunnit sig, ett åtal prövats och Assange fällts hade ett fängelsestraff varit omkring två år och betydligt kortare än den tid han nu varit berövad sin frihet i London.

Det finns skäl att granska vad åklagaren haft för sig under de fem åren. Sedan Assange sökte asyl på Ecuadors ambassad har polisbevakningen kostat de brittiska skattebetalarna drygt 160 miljoner kronor.

Sverige utmärker sig i EU då det inte finns någon tidsgräns inom vilken förundersökningen ska avslutas. Det anges i lagen bara att den skall bedrivas så skyndsamt som möjligt. Det finns inte något rättsmedel, någon rätt att i domstol få den nedlagd eller arbetet granskat i ett rättsligt förfarande. Assange får liksom andra finna sig i att vara föremål för brottsutredningen så länge det passar åklagaren.

Avsaknaden av rätten att få beslut om förundersökning prövad av domstol är besvärande. Europakonventionen för de mänskliga rättigheterna är direkt tillämplig som lag i Sverige. Enligt artikel 6 garanteras den

som anklagas för brott en rättegång inom skäligen tid. Men Sverige som rättsstat är inikt då vi saknar en regel om maxtid för frihetsberövande före rättegång.

Av de närmare 10 000 personer som häktas årligen var ifjol 21 frihetsberövade i mer än 361 dygn. En misstänkt narkotika-smugglare släpptes efter 3,5 år i häktet. Det krävs inte någon livlig fantasi för att förstå vad det innebär att vistas i ett utrymme som motsvarar en transporthiss tjugotre timmar per dygn i månader – kanske år. Det tillämpas i primitiva stater ”in order to break them” och leder ofta till att den misstänkte har en väl etablerad apati då han sent träder in i rättssalen för att tillvarata sin rätt. I rättsstaten Sverige har vi en ordning med många förundersökningsfångar, d.v.s. personer som sitter frihetsberövade utan att vara dömda. Till orimligheten hör att de dessutom ska bemötas som oskyldiga om än i sina celler.

Från åklagaren i Assangemålet, Marianne Ny, har det varit tyst sedan hösten 2010. Under våren 2015 bröts tystanden då hon kommit på att man ska höra Assange i England. I rättegångsbalken anges att Ny, som varje annan kollega, ska bedriva förundersökningen på sådant sätt att ingen *onödigtvis* utsättes för misstanke och får vidkännas *olägenheter*. Så länge en person är misstänkt leder det till en stor anspänning. Det är en svår prövning i sig även utan rättegång. Vad har åklagaren haft för sig under snart fem år?

Vi saknar särskilda regler om rätt till domstolsprövning av hur förundersökningen bedrivits. Kvar finns JO:s generella uppdrag att enligt grundlagen granska att varje myndighet är opartisk och saklig i sin maktutövning och att de grundläggande fri- och rättigheterna iaktas. Justitieombudsmannen,

JO, har tvärtom i karga former avisat två anmälningar i fallet Julian Assange. JO Cecilia Renfors har avfärdat en anmälan av f d hovrättsdomaren/rättsvetenskapsmannen Brita Sundberg-Weitman med ett avhugget besked att det inte föranleder någon åtgärd eller något uttalande. Sundberg-Weitman ansåg att Assangefallet strider mot Europarådets konvention om de mänskliga rättigheterna och regeringsformens proportionalitetsprincip.

2012 avskrev JO Hans-Gunnar Axberger en anmälan med motiveringen att saken var ”*föremål för en pågående rättslig prövning*”. Hur Axberger kunde veta att det var ”pågående” är i marginalen märkligt. Vad var det som ”pågår”? Allt talar för att brottsutredningen redan då var död. JO avstår i fallet Assange från att ta värn mot det som felas.

Allmänheten kan befara att Sverige har en dold agenda, att JO i vart fall inte vill ha detta känsliga ärende på sitt bord, i skärningspunkten mellan juridik, politik och ”CIA-mystifiering”.

Varje spekulation blir berättigad till dess åklagare Ny berättat, saken utretts av JO eller blivit kända genom domstols prövning. Det är något ruttet med fallet Assange. Varför är han de facto frihetsberövad? Varför avslutas inte förundersökningen? Svaret finns på Utrikesdepartementet, tyvärr inte inom rättsväsendet. En slutsats lika säker som någon annan i detta tystnadens hav. Den politiska makten tillåts här ha inflytande över rättsväsendet för att vårt konungarrike inte ska få problem med USA och dess intresse för ”*hackaren Julian Assange*”? Om Sverige inte är följsamt i fallet Assange, kan vi frysas ute från utbyte av information med amerikanska säkerhetstjänster och blockeras från köp av militär teknologi säger de som vet.

Jag har ingen närmare kännedom om rättsordningen i Dawiit Isaaks Eritrea eller rättsordningen där Guantanamofångarna vistas, men jag befarar det värsta. Gemensamt med Sverige har de dock att man där kan hållas frihetsberövad utan rättegång, och utan någon maxtid. Det finns inte heller någon tid inom vilken förundersökningar ska vara avslutad. Den misstänktes lidande ska alltid begränsas oavsett om det är Eritrea, Sverige eller Guantanamo. Och när tänkte åklagaren Ny på de båda kvinnorna som brottsmisstankarna avser? De är i vart fall offer i den meningen att de fått vänta i fem år på Ny.

I maj prövade Högsta Domstolen häktingen av Assange. HD gav då Ny en sista chans. HD fäste då särskild vikt vid att åklagare Ny, som en nyhet, åtagit sig att förhöra Assange i London. Det har hon inte gjort. Hennes obegripliga invändning har tidigare varit att det fanns formella hinder för staten Sverige att genomföra ett förhör i Storbritannien. Det stämmer inte. Under samma tid har svensk polis, tvärtom genomfört 44 förhör på brittiskt mark. Trots löftet har hon, idag, ännu inte avtalat någon tid med Assange. Det har snart gått fem år sedan de påstådda våldtäkterna. Åklagarens passivitet är ett brott mot anständigheten.

Svante Thorsell, advokat

Tillsyn över polisen och Kriminalvården

Den 11 juni 2015 överlämnades betänkandet Tillsyn över polisen och Kriminalvården, SOU 2015:57. Polisorganisationskommittén har haft till uppgift att utreda behovet av ett fristående organ som ska granska såväl polisens, Säkerhetspolisens som Kriminalvårdens verksamheter.

Ur betänkandet hämtas följande sammanfattat av Birgitta Göransson

Ett flertal myndigheter och internationella organ granskar idag Kriminalvårdens verksamhet. Däribland finns

- Datainspektionen (personuppgiftsbehandling)
- Arbetsmiljöverket (arbetsmiljö och arbetstid)
- Inspektionen för vård och omsorg (hälso- och sjukvård)
- Statens skolinspektion (formella vuxenutbildningen)
- Tillsynen över Kriminalvårdens verksamhet i förhållande till klienterna bedrivs idag i praktiken till stor del av JO.

Tillsynen av Kriminalvården ska utökas

Kriminalvårdens uppdrag innebär långtgående befogenheter att ingripa i och påverka tillvaron för enskilda. Den reglering som styr Kriminalvårdens verksamhet tillåter i flera fall inskränkningar i enskildas grundläggande fri- och rättigheter. Kriminalvårdens klienter står dessutom i ett påtagligt beroendeförhållande till personalen inom myndigheten. Det måste därför säkerställas

att rättssäkerheten inom Kriminalvården upprätthålls. Det behövs en extern kontroll av regelefterlevnaden. Nuvarande externa kontroll är inte tillräcklig. Det behövs en mer egeninitierad och strategiskt styrd tillsyn. Myndigheten ska använda sig av riskanalyser. Verksamheten ska vara välplanerad, framsynt och metodisk. Den planerade tillsynen får inte trängas undan av händelsestyrd tillsyn. Efter enmyndighetsreformen har den centrala granskningen av de lokala kriminalvårdsmyndigheterna upphört. Internkontrollen är inte lika fristående som tidigare.

Tillsynsmyndigheten ska ha ett brett tillsynsmandat. Tillsynen ska kunna avse all verksamhet som Kriminalvården bedriver. Den ska kunna ske i förhållande till samtliga lagar och bindande föreskrifter och även tillsyn i enskilda fall. I samband med utrikes transporter som kan komma att innefatta tvång finns en sådan risk för regelöverträdelser att tillsyn regelbundet bör utövas över enskilda fall.

Rättssäkerheten ska stärkas i verksamheter som för enskilda innefattar mycket ingripande åtgärder som inte kan överklagas. Tillsynen över Kriminalvården bör vara fokuserad på den klientnära verksamheten.

Tillsynsmyndigheten ska även kunna ta emot och utreda klagomål från enskilda. Klagomålen bör även ingå i det samlade underlag som ligger till grund för myndighetens planering av tillsynen. Vid klagomål ska tillsynsmyndigheten särskilt beakta frihetsberövade barns behov.

Tillsynsmyndigheten ska normalt inte granska förhållanden som annan myndighet har till särskild uppgift att utöva tillsyn över. Den ska inte utreda brott utan anmäla det till Åklagarmyndigheten. Tillsynen ska kunna avse enskilda befattningshavares ageranden, men eventuell kritik ska inte riktas mot enskilda befattningshavare utan mot myndigheterna. Enskilda befattningshavare agerar på myndighetens vägnar. Om individuellt ansvarsutkrävande beslutar Kriminalvårdens ledning där enskilda kan ställas tillsvars i personalansvarsnämnden.

Tillsynsmyndigheten ska vara fri att själv utveckla en effektiv tillsynsmetodik. Men inspektioner ska vara en del av verksamheten liksom en regelbunden övervakning av utrikestransporter som kan komma att innefatta tvång.

En grundläggande förutsättning för att tillsyn ska kunna utövas är att tillsynsmyndigheter får tillgång till den information den behöver. Förvaltningsmyndigheter som omfattas av tillsynen ska lämna de upplysningar, yttranden, handlingar och annat material som tillsynsmyndigheten begär. Enskilda som deltagit i verksamheten ska också vara skyldiga att på begäran lämna de upplysningar och yttranden som behövs för tillsynen. De myndigheter som omfattas av tillsynen ska lämna tillsynsmyndigheten det biträde den begär för tillsyn.

En ny myndighet under regeringen

En ny myndighet för tillsyn över polisen och Kriminalvården ska bildas. Den ska heta Tillsynsmyndigheten för polisen och Kriminalvården. Tillsynsmyndigheten ska vara en enrådgighetsmyndighet under regeringen och ledas av en myndighetschef. Tillsynen kommer att utövas över myndigheter vars uppdrag innebär långtgående befogenheter att vidta ingripande åtgärder som påverkar enskilda. Det är därför betydelsefullt med god medborgerlig insyn och demokratisikt inflytande i tillsynsverksamheten. Ett insynsråd ska inrättas som i vid mening representerar allmänheten. Ledamöterna bör därför ha partipolitisk erfarenhet eller breda kontaktytor i samhället. Insynsrådets erfarenhet, kunskap och åsikter bör särskilt tas tillvara innan tillsynsplanen fastställs. Tillsynsmyndigheten ska själv besluta om sin inre organisation. För att kunna bedriva en effektiv tillsynsverksamhet bör den efter två år ha resurser motsvarande 60 årsarbetskrafter. För att finansiera myndigheten föreslår kommittén en omfördelning av resurser inom utgiftsområde 4, rättsväsendet. Utövande av den nya tillsynen kan kräva resurser från de förvaltningsmyndigheter som omfattas av tillsynen t.ex. i samband med inspektioner. Tillsynen bidrar samtidigt till deras utvecklingsarbete och höjer kvaliteten i deras verksamhet.

Tillsynen ska leda till att rättssäkerheten i polisens och Kriminalvårdens verksamheter stärks. Det gynnar främst enskilda som är föremål för den granskade verksamheten, dvs. misstänkta, frihetsberövade m.fl. Stärkt rättssäkerhet kan också leda till högre förtroende hos allmänheten för polisen och Kriminalvården. Tillsynen ska även leda till att regeringen, och i förlängningen medborgarna, får bättre kontroll över att regler och lagar följs i polisens och Kriminalvårdens verksamheter. På detta sätt stärks den demokratiska insynen och kontrollen. ■

Clas Livijn – en vitter generaldirektör

Av Gunnar Warren

Att några av kriminalvårdens generaldirektörer har skrivit böcker är välkänt. Såväl Torsten Eriksson som Sigfrid Wieselgren har i bokform beskrivit fängvårdens historia och utveckling, och båda böckerna är välkänd litteratur för alla som studerat ämnet närmare. Det är kanske inte fullt lika bekant att fängvården en gång i tiden leddes av en omdiskuterad skönlitterär författare och en provokativ kultur- och samhällsdebattör? Clas Livijn, som var generaldirektör åren 1835 – 1844, har en särpräglad plats i den svenska litteraturhistorien.

Han har bl.a. kallats en av *den svenska romanens grundläggare*, och som mycket egen-sinnig och komplex konstnär är han även i våra dagar föremål för forskning och analys. En av hans böcker publicerades för första gången så sent som 1993! Under sin levnad publicerade Livijn tre romaner (varav två inte var fullbordade), ett par noveller och ett antal dikter i olika tidskrifter och trycksaker. Inte mycket, kan tyckas, men därutöver finns mängder av polemiska artiklar samt manuskript och utkast som förvaras i Kungl. Bibliotekets handskriftsavdelning. Där finns skisser till och nästan färdiga romaner, texter till operor, skådespel m.m. Det var så mycket som aldrig blev färdigt, antingen

Clas Livijn
Generaldirektör

p.g.a. tidsbrist, men kanske ännu mera beroende på en oerhört stark självkritik, och ett kanske neurotiskt behov av att hela tiden göra ändringar och förbättringar. Hans texter ger en bild av en rastlös och extremt produktiv man som rentav hade svårt att hantera alla sina idéer och åsikter. Hans oroliga själ var i ständig verksamhet och han pendlade mellan djärva fantasier och stora förhoppningar, och däremellan en stor nedslagenhet.

Livijn var jurist och krigsrättsdomare, han deltog i Sveriges sista krig, var politisk debattör, och han gjorde sig osams med Svenska Akademien och skaffade sig säkert åtskilliga fiender inom aristokratin och byråkratin, som han hela livet hade rätt låga tankar om. Han var en liberal revolutionär, och som ung ville han att hans böcker skulle *"ljuda som ett pistolskott från tinning till tinning i den svenska byråkratins huvud"*... Han anade väl då knappast att han själv skulle sluta som en av dessa byråkrater...

Han var sexbarnsfar, hade nedsatt syn, drogs redan från ungdomsåren med en hjärtåkomma, och höll på att dö i en av de stora koleraepidemierna på 1830-talet. Men alltså - ett författargeni, eller kanske ett brustet geni? Ja, Clas Livijn har också kallats den största självmördaren i den svenska litteraturen.

Clas Johan Livijn föddes i en prästfamilj i Skänninge den 12 november 1781. Efter gymnasiestudier i Linköping kom han till Lunds universitet år 1800 för att studera teologi och gå i sina fäders fotspår (det var fyra generationer präster). Han konstaterade dock snart att han saknade den rätta kallelsen. I ett brev till en vän skrev han (fritt):

"Får se hur mitt öde blir. Det har jag dock beslutat, hur olycklig jag än må bli, att inte låta mitt ljus lysa för bönderna för 25 riksdaler om året och lotsa kärningsjälur till himmelriket. De behöver något säkrare än vad jag kan erbjuda."

Livijn trivdes inte i Lund utan flyttade sina studier till Uppsala 1802. Livijn bildade där, tillsammans med bl.a. sin gode vän Lorenzo Hammarsköld, Sällskapet Vitterhe-

tens Vänner (W.W.), som var ett *"samfund för gemensam undervisning och täflan i vetenskap och skaldekonst"*. Vitterhetens Vänner blickade utåt, mot nya filosofiska och estetiska tankar hos de stora romantiska tyska, engelska och italienska författarna. Poesin och fantasin blev en slags religion, och det var en ovansklig odödlighet som författarna skulle erövra. Livijn gycklade gärna med deras ansträngningar, inklusive sina egna. Hela sitt liv hade han av naturen ett satiriskt sinnelag, och hans humor fick inte alltid omgivningens förståelse.

Trots vissa förseningar i studierna avlade Livijn 1805 en juridisk examen och började arbeta som auskultant och notarie i Svea Hovrätt. Han trivdes inte i detta arbete, han var *"missnöjd med den dryghet och negligence som rådde därstädes, emot de lägre tjänstemännen"*. Året därpå övergick han därför till ett förordnande som revisor i kammarrätten och senare till att vara juridiskt biträde till förbandschefen vid Skaraborgs regemente i Skövde. Livijn engagerade sig genom flitig brevväxling i de politiska händelserna i huvudstaden. Redan då hade han en kritisk inställning till både staten och statsmakten. I ett brev i juni 1809 – alltså ca tre månader efter statskuppen och de snabbt framtagna nya svenska grundlagarna - skriver Livijn (fritt):

"I allmänhet kan man märka att Sverige är just ett storslaget land, som rymmer lagstiftare som skriver regeringsformer lättare än jag formerar min penna. Men var gömde sig alla dessa genier tidigare?"

Under en period i början av sin militärtid var Livijn förlagd till Carlstens fästning i Marstrand, och där hade han också stiftat närmare bekantskap med de miserabla förhållanden som rådde på landets fästningsfångelser och blivit upprörd inte minst över den totala sammanblandningen av fångar: unga, gamla, alla brottskategorier, och inte minst alla dem vars brott bara var att vara fattig och arbetslös.

Livijns mest betydande litterära verksamhet inträffade under 1820-talet första hälften. Först med två noveller, *Samvetets fantasi och Skaldens harpa*. Men framför allt med romanen *Spader Dame - en berättelse i bref*, funna på Danviken. Det är dessa verk som lyfter fram honom i litteraturhistorien. *Spader Dame* har betecknats som den första svenska experimentromanen. Den problematiserar passionen och är samtidigt en sällsam berättelse och skarp samhällssatir, full av fantasi och humoristiska och groteska infall. I romanen kommer Livijn också in på en av sina hjärtefrågor, nämligen den inhumana behandlingen av fattiga och s.k. försvarslösa i Sverige.

Under de kommande åren arbetade han också med ett häftigt angrepp på samhället, politiken och kulturpersoner i kretsen kring Svenska Akademien i en roman som skulle heta *Riddar S:t Jöran*. Det skulle ha blivit den första politiska nyckelromanen i Sverige och samtidigt nästan som en fantasy-berättelse, där huvudpersonerna – ”några svenska ämbetsmännaämnen” – utsätts för både svart och vit magi. När projektet var nästan färdigt runt 1829 drog Livijn emellertid tillbaka alltihop från tryckeriet och förstörde hela upplagan. Det fragmentariska manuskriptet skulle därefter ligga orört i mer än 150 år.

Ett arbete som däremot fullföljdes var en artikel 1831: *"Om Ministère och Opposition i Sverige"*. Det är en svidande vidräkning med hela det politiska etablissemanget, där han slår skoningslöst mot både regering och opposition och det frasmakeri som han också tidigare kritiserat. Artikeln skrevs under pseudonym, men de flesta visste vem som låg bakom den.

Den 13 mars 1835 blev han, till stor överraskning i många kretsar, utnämnd till generaldirektör och ordförande i Styrelsen över fångelser och arbetsinrättningar i riket. Han var den tredje ledaren för styrelsen och den förste som titulerades generaldirektör.

När Livijn hade blivit generaldirektör upphörde hans polemiska författarskap. Till sina vänner sade han att han inte tyckte det var passande att nu offentligen yttra sig om samhällets höjder, men att han ämnade återkomma efter avslutat värv. Istället kastade han sig med hela sin själ in i den nya uppgiften. Han företog omfattande inspektionsresor, både inom Sverige och Norge, och redan 1836 började han skriva en lång artikelserie om tillståndet inom fängelsevärlden, med radikala förslag om förbättringar: *"Reflexioner om antalet af brottslingar och korrektionister, orsakerna dertill och fångelsernas beskaffenhet"*. Han framhöll att statens högsta uppgift borde vara att förekomma brott och missgärningar, inte att endast bestraffa dem. Han menade att det bästa sättet att hjälpa en människa var att sätta individen i stånd att hjälpa sig själv. Han ville att dödsstraffen borde begränsas, att bötesstraffen var orättvisa. Han argumenterade mot kropps- och skamstraff, mot barn i fångelse, och han beskrev de allmänt usla och barbariska förhållanden som rådde på anstalterna,

och han efterlyste en modernisering av fattigvården så att inte medellösa och arbetslösa skulle behöva hamna i fängelse.

Han förespråkade vad vi idag kallar differentiering av brottslingar, och en omfattande nybyggnation enligt det i utlandet införda cellsystemet enligt Philadelphia-modellen. Han lämnade synpunkter på intagningsrutiner i häkte, bevakning under transporter, fängelsedisciplin, överklagningsrätt för fångar vid disciplinbestraffning, fångarnas arbete och underhåll, klädsel, kost, lyse, eldning, sjukvård och frigivning. T.o.m. de gamla politiska antagonisterna lovordade hans åsikter.

Som bekant hade Livijn en åsiktsbroder i kronprins Oscar, som också varit engagerad i dessa frågor. 1840 gav kronprinsen anonymt ut boken *”Om straff och straffanstalter”*, kallad Gula boken. Livijn fanns med i bakgrunden till bokens tillkomst, som ju till stora delar återgav Livijns redan kända åsikter. Prinsen och han hade dock lite olika syn på straffsystemets välsignelser. Oscar hade en mer naiv syn på de förhärdades möjligheter och vilja till omvändelse. Livijn var mera jordnära och, som man sade, *”befriad från hjärtnupenhet och sentimentalitet”*. Gula boken fick ju ett historiskt genomslag. Redan 1840-41 års riksdag beviljade ett osannolikt stort belopp för en kraftfull utbyggnad: 1,3 miljoner riksdaler, vilket idag skulle motsvara 9-10 miljarder kronor. Och under åren 1846-80 investerades totalt nära 35 miljarder i dagens penningvärde och 45 nya cellfängelser byggdes.

Ett reformområde som inte särskilt kom upp i Gula boken, men som sedan länge varit en hjärtefråga för Livijn, var förhållandena för de försvarslösa. Försvarslös var den

som inte hade laga försvar. *Laga försvar* var att ha en anställning eller en försörjning som hantverkare el.dyl. Den som saknade laga försvar ansågs vara lösdrivare och kunde tvingas till krigstjänst eller dömas till tvångsarbete. Runt 1840 var det flera försvarslösa i svenska fängelser än där var personer dömda för vanliga brott (procentförhållandet var 60-40). 1842 fick Livijn ett regeringsuppdrag att komma med förslag angående försvarslöshetslagstiftningen. Det skulle bli hans sista stora insats i verksamheten och i livet, hans testamente till fångvården om man så vill.

Den 1 april 1844, lämnade Livijn sin Pro memoria angående Sveriges försvarslöshets-system till Justitie-statsministern, Det är ett gediget dokument på drygt 75 sidor plus bilagor. En av hans levnadstecknare beskriver framställningen så här:

”Man finner i denna skrift ett troget uttryck av hans mogna liberalism, fri från alla hugskott och all falsk känslomshet, men besjälad av en ädel människoväns och en högt bildad mans genomtänkta humanism.”

Ett par år senare skulle Livijns förslag leda till lagändringar som efterhand minskade antalet försvarslösa i fängelse, men kategorin som sådan fanns kvar fram till 1880-talet, då de särskilda tvångsarbetsinrättningarna fick överta en del av detta klientel.

Arbetet hade efterhand förbrukat Livijns krafter. Han hade aldrig helt hämtat sig från ett koleraangrepp 1834 och hans hjärtproblem tilltog. En månad före sin 63-årsdag 1844 dog Livijn i sin hjärtåkomma. Tid-

ningarna noterade dödsfallet och skrev bl.a. att man kunde ”*högakta hans frisinnade tänkesätt, vidsträckta kunskaper, fasta och orubb-
liga sinne och stränga rättskänsla*”.

Clas Livijn och hans liv och författarskap fortsätter att locka och förbrylla. 1990 blev han föremål för ett högtidstal i Svenska Akademin (av alla ställen!). Och 1993 kom alltså till slut hans satiriska roman *Riddar S:t Jöran – ett quodlibet* – ut i sin helhet. Inte i Sverige, men noggrant rekonstruerad av en språkforskare vid Freie Universität i Berlin, Stephan Michael Schröder.

Spader Dame har kommit i nytryck flera gånger. 1997 gav Svenska Akademien ut romanen i serien Svenska klassiker. Boken finns också tillgänglig på internet. Sök på Svenska Akademin, Svenska klassiker. På Youtube kan man höra Spader Dame som radiopjäs från 1990-talet.

Och vill ni, slutligen, ta del av Livijns testamente till kriminalvården, hans PM angående Sveriges försvarslöshets-system, så har jag själv digitaliserat den och lagt ut på nätet. Sök på fångvårdshistoriska axplock, så hittar ni den där. ■

IKORTHET

Forskning om hedersrelaterat våld och förtryck

På Shakhki gravplats i Dohuk i irakiska Kurdistan vilar Pela Atroshi i en namnlös grav där hon begravdes samma dag som hon mördades. Pela blev nitton år gammal och är ett av Sveriges mest uppmärksammade fall av hedersrelaterade mord. Pela bodde i Stockholmsförorten Farsta där hon gick i gymnasiet. Sommaren 1999 följde hon med till familjens hemort i irakiska Kurdistan där hon sköts till döds. Motivet till mordet var att Pela fläckt familjens heder. När Pelas två farbröder återvände till Sverige greps de, lagfördes och avtjänar idag livstids fängelsestraff för mordet. Pelas far är kvar i Irak och är ostraffad trots att han erkänt sin inblandning i mordet (GAPF, 2014). Flera fall har följt efter Pelas.

Kriminalvården har övervägt att satsa särskilda resurser på hedersvåld. Det har därför funnits ett behov av mer kunskap och kartläggning av aktörer. Forskningsledare Jenny Yourstone har tillsammans med Leni Eriksson och Hedvig Westerberg genomfört en studie Åtgärder mot Hedersrelaterat våld och förtryck (FoU projekt nr 2013:268). Hedersvåld är inte kopplat till någon specifik kultur eller religion. Det är ett

system format av normer och värderingar och det återfinns i hela världen men är vanligast i regioner i ett bälte från Nordafrika genom Mellanösten till Centralasien och den Indiska kontinenten. I Kriminalvården identifierades på olika enheter totalt ca 73 fall där klienter dömts för brott relaterade till hedersvåld. I rapporten ges förslag på bl.a. följande: att utveckla en checklista för att identifiera klienter, öka kunskapen om gärningspersonerna, utreda riskbedömningsinstrument och samplacering, öka samverkan.

Uppdrag till Brottförebyggande rådet att genomföra en kartläggning av situationen i häkte. Regeringsbeslut 2015-07-23

Syftet med uppdraget är att ge ökad kunskap om användningen av häktning och restriktioner samt tillämpningen av isoleringsbrytande åtgärder. I uppdraget ingår att redovisa eventuella identifierade hinder för en human, säker och effektiv häktesverksamhet och ge förslag på hur verksamheten kan utvecklas. Varje år häktas i Sverige mellan 9000 och 10 000 personer. Enligt Åklagarmyndighetens årsredovisning har nästan sju av tio häktade, under åtminstone en del av häktningstiden, någon form av restriktioner som ytterli-

gare begränsar den häktades kontakter med omvärlden. Sverige har återkommande fått kritik för sin häktnings- och restriktionsanvändning såväl nationellt som internationellt. Kritiken som framförts av bl.a. FN:s tortyrkommitté, FN:s barnrättskommitté, Europarådet och Barnombudsmanen, handlar bl.a. om långa häktningstider i vissa fall, avsaknaden av tidsgränser, isolering, få alternativ till häktning och omfattande restriktioner. Kritiken har också gällt otillräckliga riktlinjer för barn och unga i häkte samt att tillgången till undervisning för barn och unga skiljer mellan olika häkten. Förutom att Brå ska kartlägga häktespopulationen, användningen av restriktioner och lättnader i isoleringen ska man också granska ansvarfördelningen mellan Åklagarmyndigheten och Kriminalvården, rutiner och samverkan i frågor som rör häktning och restriktioner. Förhållanden för häktade barn och ungdomar ska särskilt uppmärksammas. Uppdraget ska redovisas till Justitiedepartementet senast den 25 januari 2017.

Riksrevisionen (RiR 2015:4) Riksrevisionen efterlyste i en rapport (RiR 2015:4) effektiva insatser från samhället för att minska återfallen i brott. Myndigheten fann i sin granskning att insatserna var för få och för dåligt samordnade, att de ofta kom för sent

och att de inte var anpassade tillräckligt för berörda klienter. Granskningen visade att de återfallsförebyggande insatserna inte täckte de stödbehov som Kriminalvården bedömde att klienterna har. Med bättre planering och mer samverkan mellan ansvariga aktörer skulle befintliga resurser kunna användas bättre uttalade Riksrevisionen. Den ansåg också att det saknades viktig kunskap om insatser, resultat och långsiktiga effekter. Den rekommenderade regeringen att ställa tydligare krav på samverkan mellan ansvariga aktörer, inklusive kommuner och landsting och att tillsammans med Sveriges kommuner och landsting och andra ansvariga myndigheter ta fram en nationell handlingsplan för att utveckla det återfallsförebyggande arbetet. Regeringen och Kriminalvården rekommenderades att se till att de insatser som görs följs upp och utvärderas.

Lagföring, kriminalvård och återfall i brott – slutlig statistik

År 2014 fattades 110 000 lagföringsbeslut, vilket är en minskning med 6 procent jämfört med 2013. Minskningen bestod till stor del av lagföringsbeslut om misshandel som minskade 15 procent. Den genomsnittliga strafftiden ökade från 8,4 till 8,8 månader. Även straff-

massan (det totala antalet utdömda fängelsemånader) under ett år ökade. År 2014 intogs 8940 personer i kriminalvårdsanstalt, ungefär samma antal som 2013. Antalet personer som påbörjat intensivövervakning med elektronisk kontroll under 2014 minskade med 6 procent. Antalet är lägre än 2013 och antalet har minskat sedan 2008. År 2008 återföll 40 procent i brott inom tre år från ingångshändelsen. Andelen som återfaller i brott minskar svagt över tid; jämfört med 2003 har andelen minskat med 2 procentenheter. Andelen som återfaller har minskat i nästan samtliga påföljds-kategorier. Störst minskning är det för dem med åtalsunderlåtelse, slutna ungdomsvård och rättspsykiatrisk vård. Inte sedan 1950-talet har antalet nyintagna i fängelse varit så få. Antalet har minskat med 42 procent sedan 1989. Även inom frivården har antalet nya klienter minskat. År 2014 var de 6405. Det lägsta antalet sedan 2001.

Utvecklingen av slutna ungdomsvård 1999-2014, Brå kortanalys 5/2015

Slutna ungdomsvård är en påföljd som används om gärningspersonen var under 18 år vid tidpunkten för brottet och om fängelse annars skulle användas. Påföljden infördes 1999 och

en anledning var att ungdomar som avtjänar frihetsberövande påföljd inte skulle behöva placeras tillsammans med vuxna. Dessutom anger barnkonventionen att det bör tillföras alternativ till fängelse för ungdomar.

Från 1999 och fram till 2004 ökade antalet domar. Av de som döms till slutna ungdomsvård är 97 procent pojkar. Utvecklingen styrs därför av antalet pojkar som döms. Efter 2004 har antalet domar minskat kraftigt i två etapper, först 2004-2006 och sedan 2009-2013. Den första nedgången tycks i första hand hänga samman med att ungdomar oftare dömdes till en annan påföljd i stället för till slutna ungdomsvård. Den ersattes med överlämnande till vård inom socialtjänsten, ungdomsvård eller ungdomstjänst som ökade samtidigt som domarna till slutna ungdomsvård minskade. Den andra minskningen verkar i stället främst ha att göra med färre lagföringar för de brott som är vanligast i domar till slutna ungdomsvård. I genomsnitt döms ungdomar till slutna ungdomsvård i 9 månader.

De vanligaste huvudbrotten i domar till slutna ungdomsvård är i fallande ordning:

1. Rån (inkl grovt)
2. grov misshandel
3. sexualbrott
4. mord och dråp

Kriminalvårdens FoU-dagar 16-17 september 2015

Tfk kommer att redovisa forskningsrapporter från kriminalvården i senare nummer men ger här ges lite kortfattad information. Ann Cederberg, chef för forskningsenheten betonade vid seminariet att enheten numera fokuserar på forskning och utvärdering av Kriminalvårdens verksamhet. Enheten är placerad nära ledningen och insatserna ska vara ett stöd inför beslutsfattande. Forskningen ska bli synligare i verksamheten och informationen ska vara relevant, intressant och lockande för Kriminalvårdens personal. Kriminalvårdens praktik ska vara evidensbaserad. I listan över pågående projekt, 24 stycken finns en bredd av studieobjekt: Triggers vid våldsbrott - alkohol, droger och androgyna steroider, Lantbruksdjurens påverkan på anstaltskliniker, KBT-behandling via internet, missbruksbehandling i fängelser i Sverige, Norge, Danmark och Finland-kontroll och rehabilitering i välfärdsstatens institutioner, automatiserad telefonuppföljning i frivården, kausala riskfaktorer för partnervåld m.m.

Gd Nils Öberg pekade på all kunskap Kriminalvården har om sina klienter i Sverige. Det är inte så vanligt i omvärlden. Han menade att Kriminalvården behöver bli bättre på att individanpassa sina insatser och att man fortfarande

jobbar väldigt olika i olika delar av verksamheten, utan att man för den skull gör ett dåligt jobb. Han vill ha en enhetlig och rättsäker verksamhet men inte likformig. Han vill också att Kriminalvården med sin kunskap ska vara en röst i den kriminalpolitiska debatten.

Riskbedömning i Kriminalvård och rättspsykiatri projekt nr 2013:269

Joakim Sturup från Rättsmedicinalverket har tillsammans med Kriminalvården sammanfattat forskningsläget och identifierat utmaningar och möjligheter när det gäller riskbedömningar. Han har analyserat olika angreppssätt när det gäller att identifiera risk för återfall i brott och jämfört dem dvs. kliniska bedömningar, riskbedömningsinstrumentet HCR 20 och aktuariska bedömningsinstrument. Jämförelserna har genomförts med hög vetenskaplig metodik. Rent generellt är vi bättre på att förutse vilka som inte kommer att begå brott än vilka som återfaller i brott. Vi är hyfsat bra på att bedöma återfall i vålds- och sexbrott, sämre på annan brottslighet. Frågorna som Joakim Sturup studerat:

Är bedömningar bättre än chans? Svaret är ja.

Är strukturerade metoder bättre än kliniska? Svar ja

Är vissa testinstrument bättre än andra? Svar nej ingen större skillnad

Hur korrekt mäter man – tillräckligt korrekt? Det är inte en fråga enbart för forskare. Vetenskapen kan svara på vad som är

sant men inte på vad som är rätt. Det är politiker och samhället som ska svara på det.

Professor Knut Sundell sorterar begreppet Evidensbaserad praktik

Evidensbaserad praktik är egentligen rätt metod, på rätt sätt för rätt målgrupp. Begreppet introducerades för många år sedan i sjukvården för att få läkare att utgå från en gemensam kunskapsbank i sina patientbehandlingar. Evidensbaserade metoder räcker inte. De måste kombineras med andra delar. Den evidensbaserade praktiken består förutom av bästa möjliga vetenskapliga evidens av den berörda personens önskemål, aktuella situation och kontext och den professionella expertisens bedömning. Den första etiska regeln för sjukvården är att inte skada. Det finns behandlingar som kan tyckas ofarliga. Kan "prat" skada? Knut Sundell redovisar ett par exempel på det. Vid uppföljning av IT-baserad KBT mot social fobi rapporterade 14 procent av patienterna oönskade effekter och 7 procent en försvårad problematik. Vid debriefing för trafikoffer i USA på 1980-90-talen visade uppföljning efter 3 år att de som fått debriefing fick högre ångest efter 3 år än de som inte fått debriefing. Viss reservation får lämnas inför att det är äldre forskning. Det finns interventioner som ökar återfall i brott som inlåsning i fängelse och avskräckande besök i fängelse.

Bäste läsare av Tidskrift för Kriminalvård!

TfK har en ansträngd ekonomi.
De bidrag tidskriften får täcker knappt porto och tryckkostnader.

Alla som är engagerade i arbetet med tidskriften arbetar ideellt.

Vi behöver dig som betalande prenumerant!

Gå till formuläret på hemsidan och anmäl dig.

Dags att förnya din prenumeration?

Enbart prenumeration på tidskriften kostar 200 kronor per år

Medlemskap i Svenska Fångvårdssällskapet

inklusive tidskriften (privatpersoner) kostar 150 kronor

Plusgirokonto 29 80 60 - 5

Skriv namn och adress tydligt på avin

eller i meddelandefältet på internet.

Fyll gärna i din e-postadress
och anmäl adressändringar på hemsidan.

www.tfkriminalvard.org

